

Boží slovo a zkušenost člověka

Boží slovo se vtěluje do slov lidských a skrze ně dospívá k člověku (Dei Verbum, srov. čl. 2). Proto některé výrazové prostředky, užití v Písmu k zachycení této skutečnosti, jsou velmi bezprostřední, skoro bychom řekli materiální (např. Ez 2, 8).

V katechetické reflexi pokoncilní církve zaujme mimo jiné role lidské zkušenosti v procesu zrání víry. Po letech postoje zdrženlivosti vůči pojmu „zkušenost“ jsme v současnosti svědky toho, že magisterium univerzální církve přikládá zkušenosti v oblasti katecheze značný význam. Všeobecné katechetické direktorium jí věnuje do té doby nebývalou pozornost (srov. VKD čl. 74). Ve VDK nacházíme kromě potvrzení této skutečnosti jako priority i teologicky mimořádně významnou definici zkušenosti jako

„prostředí, v němž se projevuje a uskutečňuje spása; kde Bůh v souladu s pedagogií vtělení *se dotýká* člověka svou milostí a svou spásou ho zachraňuje“ (VDK čl. 152).

K pojmu „zkušenost“

Pozitivní hodnocení zkušenosti v oblasti katecheze neznamená jednostrannost. Podobně jako u jiných kategorií má i užití této kategorie v katechetice nejen svůj význam, ale i svá rizika či obtíže.

Je známo, že v běžném užívání výrazu „zkušenost“ dochází k nepřesnostem ve vyjadřování. Tímto výrazem bývá totiž nezhvězdička označen např. nějaký zážitek nebo jen pocit, tedy realita prožívaná spíše na úrovni afektivity než ve sféře racionální.

Určitou cestu k lepšímu chápání pojmu „zkušenost“ nabízí etymologie. (...) Zkušenost je tedy „navázání styků s někým či něčím neznámým“. To je i původní význam německého slovesa *erfahren* - projet neznámou zemí, vystavit se neznámému s bezprostředností vidění a vědění. Zkušenost je tedy něčím konkrétním a bezprostředním; nespočívá na výpovědi druhého, ale na osobním setkání a „ohmatání si“ určité věci.

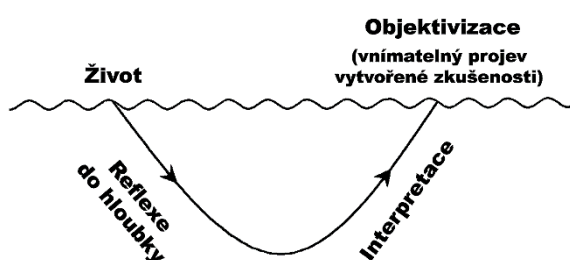
Slovem zkušenost bývá (poněkud nepřesně) označován již *proces vznikání* zkušenosti, kdy na začátku je člověk bezprostředně konfrontován s určitým děním; potom též *výsledek* tohoto procesu, neboli „zpracování“, interpretace onoho zážitku či více zážitků, jež tvorbě zkušenosti předcházely.

Je třeba zdůraznit, že zkušenost ve vlastním slova smyslu vzniká až v tomto momentu. Vytváří se až skrze úvahu o prožitém, a sice skrze hlubokou úvahu, v níž dominuje úsilí o správnou interpretaci, o nalezení smyslu toho prožitého. Teprve tímto úsilím a schopností interpretace tvoří člověk zkušenost.

Proces vytvoření zkušenosti bývá uzavřen jejím jakýmsi zkonkrétněním, zpředmětněním. Zkušenost je „vyprávěna“; je zpředmětněna v konkrétních výrazových prostředcích (slovo, gesto, určité chování atd. (...))

Lze říci, že čím je zkušenost hlubší, tím více poznamenává chování člověka. Uschopňuje ho ke změně. Bez vytváření autentických a důležitých zkušeností je skutečná změna způsobu života velmi obtížná.

Proces vytváření náboženské zkušenosti

Proces vytváření zkušenosti lze schematicky znázornit pomocí jakési sondy, která se ponořila do hloubky pod povrch života, aby se později znovu vynořila v podobě rozličných objektivizací.

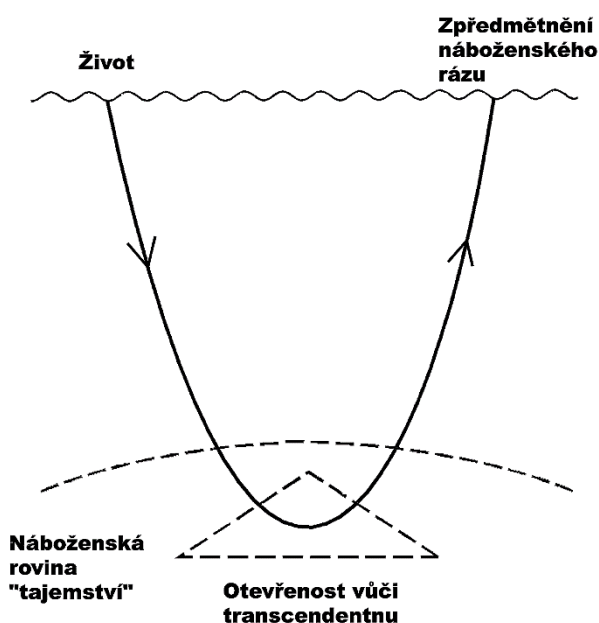
Co se týká náboženské zkušenosti, je vhodné připomenout, že se nejedná o to, „udělat zkušenost“ s jinými věcmi či osobami (např. s náboženskými předměty či s „duchovními“ osobami), přestože i ony mohou hrát během vzniku zkušenosti svoji roli, např. zkušenost bolesti, radosti, lásky nebo přátelství.

Náboženská zkušenost může vzniknout tím, že onen „poučný“ prožitek je reflektován do větší hloubky. Rozhodující tedy není událost či osoba, ale způsob, jímž ten který zážitek nebo skutečnost reflektujeme, jak ji interpretujeme.

Náboženská zkušenost předpokládá úsilí reflektovat daný prožitek nebo událost do hloubky až k úrovni tajemství, až k otevřenosti vůči transcendentnímu. Čili až tam, kde úvaha o skutečnosti nás přivádí ke kladení otázek po nejhlubším smyslu, k tajemství existence ve smyslu náboženském. Tyto otázky nenacházejí bezprostřední odpověď a mohou se stát člověku výzvou k dalšímu hledání a otevření se vůči transcendentnu.

(...)

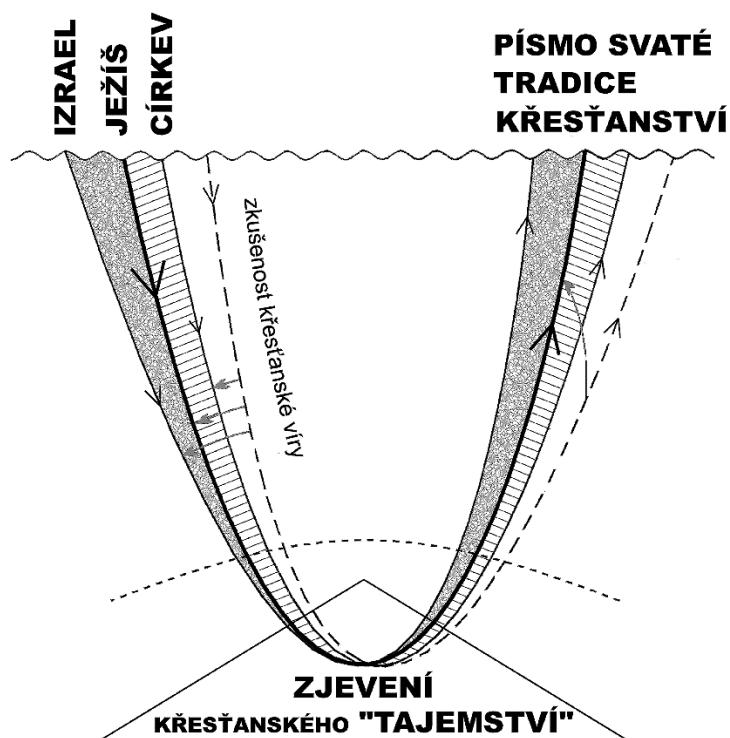
Náboženská zkušenost velmi prohlubuje a obohacuje život člověka; přesto by nebylo správné ji ztotožňovat se skutečností křesťanské víry. Křesťanská víra sice náboženskou zkušenost v jistém smyslu předpokládá, avšak nedá se z ní automaticky vyvodit. Lze říci, že víra je volbou, je svobodným rozhodnutím celého člověka pro Boha, přijetím jeho daru. O zkušenosti víry v úzce křesťanském významu lze hovořit tehdy, jestliže se člověk Bohu svobodně jestliže se učí stavět celý svůj život na Něm. Člověk, který něco prožil a dospěl ke zkušenosti náboženské však (čili takové, která odkazuje nad nebo za smysly poznatelnou skutečnost), tímto samotným faktem ještě onen rozhodný krok odevzdanosti nečiní; může sice až k tomuto rozhodnutí pokračovat, ale také nemusí.

Schematicky můžeme znázornit proces vytvoření náboženské zkušenosti již známým grafem. Sonda je tentokrát charakteristická hloubkou své „dráhy“, na níž se dotýká náboženské roviny či roviny „tajemství“.

K pojmu „zkušenost křesťanské víry“

Východiskem pojednání o dimenzi zkušenosti v katechezi církve je fakt, že nejvýznamnější zkušeností v křesťanském prostředí je zkušenost biblických osobností a významných postav z dějin církve – ona velká živá tradice, jíž si Bůh posloužil k postupnému odhalování a realizaci svého plánu spásy již během starozákonní doby; tradice vrcholící ve zkušenosti Ježíše z Nazaretu a pokračující od zkušenosti prvotní církve až do dneška.

Je známo, že v dějinách Izraele byli pro lid rozhodujícími postavami proroci, kteří pod vlivem Ducha Hospodinova interpretovali význam dějinných událostí. Pod vlivem Ducha Svatého „uvažovali“ o minulých i budoucích událostech do hloubky a vysvětlovali jejich smysl. Dějiny Izraele je třeba číst na bázi jejich zkušenosti víry.

V tomto kontextu tedy lze konstatovat, že spisy Starého zákona se nám jeví jako literární ztvárnění mimořádné náboženské zkušenosti Izraele, která vznikala nezdědka skrze hledání a utrpení. Tato historická zkušenost byla místem zjevení Božího slova na cestě vstřícnosti v Kristu.

Čím jsou pro nás spisy Nového Zákona? Jsou nám svědectvím a literární konkretizací oné zcela jedinečné a rozhodující náboženské

zkušenosti očitých svědků s Ježíšem z Nazaretu a s působením jeho apoštolů.

Dále můžeme čerpat ze zkušenosti církve, která je pokračováním prvotní církve apoštolů, přičemž tato zkušenost je ztvárněna v rozličných dokumentech církevní tradice (život a dějiny církve, liturgie, myšlení církevních Otců a teologů, magisterium, rozličné formy spirituality aj).

Pro vznik zkušenosti křesťanské víry je tedy rozhodující celek zkušenosti, jejíž objektivizací (konkrétním ztvárněním) je Písmo svaté a Tradice církve. Biblická zkušenost je pro nás klíčem interpretace a hodnocení našeho konkrétního života.

Shrnutí:

Zkušenost křesťanské víry se děje tam, kde člověk – jedinec nebo skupina – na základě naslouchání Božímu slovu prohlubuje a utváří svůj vlastní život tím, že přijímá zkušenosti biblických osobností a zejména Ježíše Krista a jeho církve jako pramen k pochopení smyslu vlastního života. Tak dochází k procesu dynamické identifikace vlastní cesty zkušeností (v profánních situacích) a zkušenosti, která je pro křesťana výchozí (Ježíš, Izrael, církev).

Graf to vyjadřuje dvojím směrem šipek: jedna vede do hloubky (znázorňuje proces neustálého prohlubování) a druhá (horizontální) vyjadřuje dynamický vzájemný vztah mezi mou osobní zkušeností a zkušeností obsaženou v Písmu svatém a v Tradici církve (srov. VDK čl. 153).

Katecheze a zkušenost víry: jak s nimi (ne)pracovat v katechezi

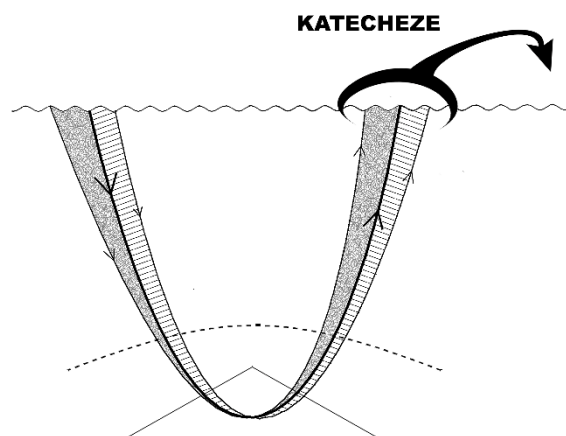
Lze říci, že bez sdělování zkušenosti víry neexistuje sdělování náboženského obsahu:

„Co jiného znamená vykládat evangelium, než sdělovat druhým vlastní zkušenost víry?“ (EN čl. 46).

Vztah mezi křesťanským poselstvím a lidskou zkušeností není prostá záležitost metodologie, ale vzniká ze samotného cíle katecheze, jímž je vytvářet společenství člověka s Ježíšem Kristem (srov. VDK čl. 116).

Na základě dosud uvedeného upozorníme nyní na některé **nedostatečné či nešťastné způsoby katecheze**:

Katecheze jako pouhé předávání obsahu víry

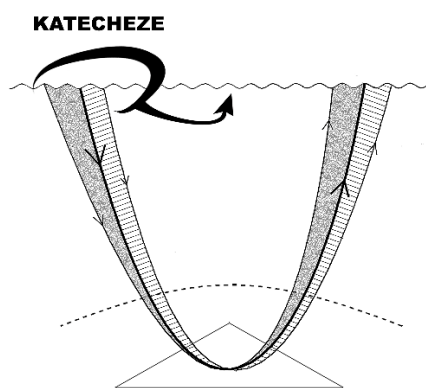

V takto pojaté katechezi se člověk učí např. pravdám víry, mravním normám, textům modliteb, chování v kostele, obsahu mše svaté, ... Učí se konečnému ztvárnění zkušenosti církve; zkušenosti, která (nezřídka ještě) není jeho vlastní.

Taková katechizace se jeví přinejmenším jako problematická. Proč? Toto zkonkrétnění bohatství zkušenosti církve se jeví jako odtržené od celého předešlého procesu vznikání křesťanské zkušenosti, z něhož pochází a v němž je zakořeněno. Člověk převezme určitý obsah, který je mu „zvenčí“ předáván, ale stěží si jej přivlastní, protože jej nezakusil vnitřně, nevytvořil si vlastní zkušenost.

Takový tradiční styl katecheze může snadno zdegenerovat na formu indoktrinace, na intelektualistické a moralistické instrukce. Člověk sice může získat i poměrně rozsáhlé náboženské vědomosti a dovednosti, ty však nemají takřka žádný vliv na růst jeho víry.

Katecheze jako reflexe událostí či životních problémů

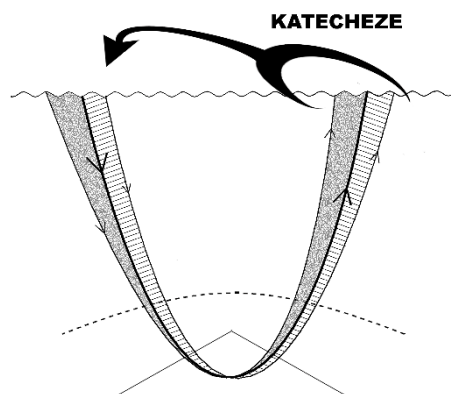

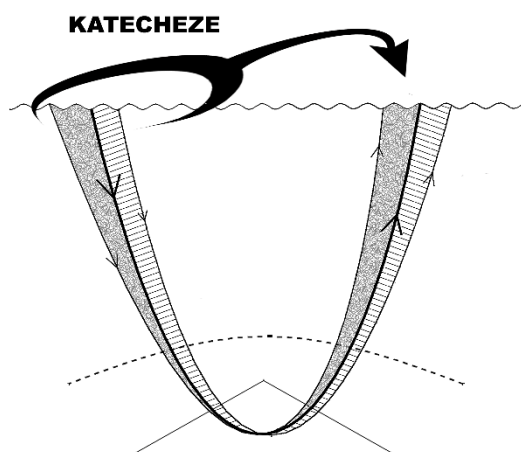
V tomto modelu se katecheta snaží překlenout vzdálenost mezi vírou a životem, a tak a tak vezme jako obsah katecheze situace a existenciální problémy člověka. To není sice nic špatného, ale je to málo. Nelze mluvit o autentické katechezi, schází-li prohloubení, které umožňuje dosáhnout náboženské roviny, nebo alespoň pokus o propojení se základní zkušeností křesťanství. Existují četné typy užitečných i výchovných úvah, které sice směřují k náboženské rovině, ale zůstávají na rovině přirozené. Proto je nelze považovat za katechezi.

Katecheze jako „užitivní“ nauky

V tomto případě katecheze, stále chápána jako předání obsahu víry, usiluje o spojení se životem prostřednictvím aplikace tohoto obsahu v životní praxi. Sdělení náboženského obsahu vyústí do předsevzetí zpravidla morálního typu (dobrý skutek, modlitba, sebezápor, ...).

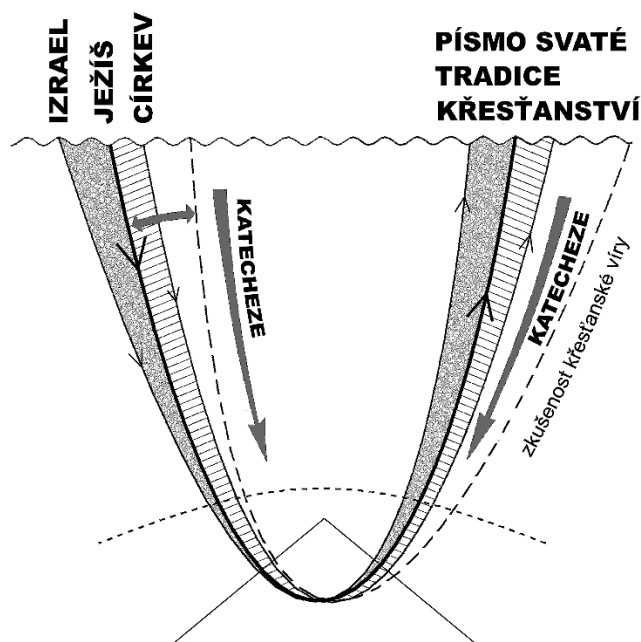
Problém spočívá v tom, že život člověka se jeví zredukovaný na pouhé místo aplikace náboženského poselství, avšak zůstává mimo obsah tohoto poselství.

Toto je příklad mnoha tzv. antropologických katechezí, které vycházejí ze životních situací či problémů a v určitém okamžiku se pokoušejí o „přechod“ ke křesťanskému poselství (Bible, svátosti, učení magisteria atd.). Činí to však nikoliv cestou prohloubení zkušenosti, nýbrž jen „zkratkou“, např. prostřednictvím porovnání; obě skutečnosti jsou položeny jednoduše vedle sebe nebo dokonce do protikladu, a výsledkem je zklamání: postup totiž prozrazuje instrumentalizaci problémů člověka (jsou použity jako pouhé východisko pro katechezi), nebo chybí propojení života a víry skrze hloubku autentické náboženské zkušenosti.

Katecheze jako prohloubení vlastní zkušenosti a její identifikace se zkušenostmi křesťanskými

Autentická katecheze respektuje v procesu hlásání a zprostředkování Božího slova cestu zkušenosti člověka. Přispívá k prohlubování jeho osobní každodenní zkušenosti v konfrontaci se základními zkušenostmi celého křesťanství (Izraele, Ježíše Krista a církve). Stává se tak vypravováním a sdílením dějinné zkušenosti, nabídnuté jako interpretační klíč a zdroj pro pochopení vlastní zkušenosti člověka. Tak může dojít k identifikaci této vlastní zkušenosti se zkušenostmi osob z Písma svatého nebo z dějin církve a k jejímu postupnému zpevňování při prožívání rozličných životních situací.

Jinými slovy: tento proces prohloubení a srovnání vede k setkání, které umožňuje, aby víra vysvětlovala život a život interpretoval víru, a to ve vzájemném vztahu.

To se prakticky neděje výkladem, ale doprovázením katechizovaných, aby si propojení mezi zkušeností Izraele, prvních křesťanů a církve v jejich dějinách, našli sami. Aby sami objevovali poselství, které je jim srozumitelné a které mohou přijmout. (Pozn. Mzim).

Shrnutí:

Katechezi lze definovat (mimo jiné) jako komunikaci, tedy sdělování obsahu křesťanské víry prostřednictvím takových zkušeností, které pomáhají vysvětlit, interpretovat a měnit život. V základu se nachází princip či integrace mezi situacemi přirozeného života a poselstvím, které se zjevuje v konkrétním dějinném vtělení Božího slova.

Úlohy katecheze vzhledem ke zkušenosti

V katechetické práci, která dnes přijímá i úlohu první evangelizace (srov. VDK čl. 62), nesmí scházet vyhledání a pomoc lidem, aby žádnou chvíli svého života neprožívali povrchně, ale aby šli trpělivě do hloubky až ke kořenům, aby objevovali skryté souvislosti a významy, na něž se v běžném uspěchaném životě vůbec nepomyslí (srov. VDK čl. 117).

Dále je třeba lidem pomáhat, aby své zkušenosti dokázali sdělovat. Proces katecheze je charakterizován neustálou výměnou zkušeností.

Správná aplikace vzájemného vztahu a vzájemného působení mezi hlubokými lidskými zkušenostmi a zjeveným poselstvím účinně přispívá ke snížení rizika uvíznutí v uměle vytvořených protikladech či v fundamentalistickém přístupu k chápání pravdy (srov. VDK čl. 153).

Výrazivo náboženské zkušenosti není jen prostředkem pro sdělování zkušeností již vytvořených, ale je také a především důležitým nástrojem pro prohlubování a interpretaci zážitku či události, (tj. zkušenosti, která teprve vzniká), čili nástrojem pro vytváření samotné křesťanské zkušenosti.

Proto je důležité vést lidi k tomu, aby se učili vyjadřovat své postoje, své myšlenky k tématu, které nabídneme. Tím, že po nich chceme jejich vlastní vyjádření, odpověď, nebo alespoň nějakou reakci, tím je přimějeme k tomu, aby o tématu uvažovali, aby vytvářeli autentickou zkušenost. Zde je zapotřebí učit se využívat těch výrazových prostředků, které jsou procesu sdílení zkušeností vlastní (vyprávění, symbol, ikona, metafora, svědectví; ne poučování či přesvědčování).

Pokusili jsme se ukázat, jakou roli hraje náboženská zkušenost v oblasti víry. Zkušenostní poznání je celistvější než poznání čistě rozumové. Současně však, tak jako se vším dobrým přichází i něco neblahého, tak i přílišná soustředěnost či jednostranné zaměření na zkušenost může být zavádějící. Ani náboženská zkušenost není ušetřena rizika, že by se mohla člověku stát dokonce jakousi modlou (výsledkem jeho výkonu za každou cenu), a tím reálnou překážkou mezi ním a Bohem; mohlo by se pak stát, že se člověk bude úplně mýjet s tím, co chce Bůh v jeho nitru působit.